

A „KILENCNAPOS” FORRADALOM

Pilishegyi Péter

A forradalom eseményei Szarvason

(1956. október 24–november 3.)

I. A forradalom előzményei

Az 1956-os forradalomról sokan és sokfélét írtak már. Tudjuk, milyen nehéz volt az élet a városokban, falvakban az ötvenes évek első felében. Az állandó rettegés a karhatalomtól, az ÁVH-tól, a beszolgáltatások kényszere, a diktatúra elnyomó intézkedései egyre erősebb indulatokat váltottak ki az emberekből, melyeket azonban magukba kellett fojtaniuk. Az első fordulatot *Sztálin* halála jelentette. Az új szovjet pártvezető, *Hruscsov* meghirdette az olvadás politikáját. Ennek jegyében szovjet utasításra váltották le 1953 júniusában *Rákosi Mátyást* a miniszterelnöki székből, és *Nagy Imrét* nevezték ki. Az új kormány intézkedései enyhülést hoztak: megszüntették a beszolgáltatást és a sztahanovista mozgalmat; abbahagyták az erőszakos téveszesítést, sőt lehetővé tették a szövetkezetekből való kilépést. Leállították az értelmetlen nehézipari beruházásokat, bezárták a munkatáborokat. Lehetővé vált az életszínvonal emelkedése. A változásokat túlságosan gyorsnak ítéelő konzervatív erők azonban felülkerekedtek mind a szovjet, mind a magyar vezetésben: 1955-ben Nagy Imrét leváltották. Ez ismét a nehéz idők visszatérését jelezte. Ugyanakkor időközben Nagy Imre mögött felsorakozott az értelmiség azon része, amely elégedetlen volt a rendszer működésével, és egyre-másra alakultak a különböző értelmiségi csoportok, mint a Petőfi Kör, sőt az Írószövetség is Nagy Imre mögé állt.

1956 februárjában ismét a reformisták kerekedtek felül Moszkvában: a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusán elhangzott Hruscsov híres beszéde Sztálin bűneiről és a személyi kultusz elítéléséről. 1956 júliusában leváltották Rákosit a Magyar Dolgozók Pártja éléről, de az utódjává kinevezett legközelebbi híve, *Gerő Ernő* sem sok jót ígért. Egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a rendszer az összeomlás szélén áll. Június 28-án a lengyelországi Poznanban a munkások felkelést indítottak a diktatúra ellen, amelyet a hatalom vérbe fojtott. A Jugoszláviával történt szovjet kibékülés következtében elkerülhetetlenné vált *Rajk Lászlónak* és elítélt társainak

rehabilitációja. Október 6-án a kivégzett egykori belügyminiszter újratemetése – melyen megjelent Nagy Imre is – a rendszer elleni néma tüntetéssé változott. Októberben már nem lehetett az eseményeket megállítani.

Budapest, 1956. október 23.

Október 16-án Szegeden megalakult az első, a párttól független ifjúsági szervezet, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (Mefesz). Október 22-én a Műszaki Egyetem diáksága gyűlést tartott Budapesten, amelyen 16 pontban összegezték követeléseiket, és másnapra tüntetést hirdettek meg. A pártközpont nem tudta, mitévő legyen: először engedélyezték, majd betiltották, végül újra engedélyezték a megmozdulást.

Az október 23-i tüntetés békésen zajlott le. A Bem szobornál *Veres Péter*, az Írószövetség elnöke ismertette az írók kiáltványát, majd *Zbigniew Herbert* lengyel író szólott a tömeghez. Közben az egyetemisták 16 pontját osztogatták a tüntetőknek. Este a Kossuth téren tartott nagygyűlésen a Parlament egyik erkélyéről beszédet mondott Nagy Imre, aki akkor még csak a párt hívásának eleget téve jelent meg. Eközben a tömeg ledöntötte Sztálin szobrát a Felvonulási téren. A délutáni tüntetés résztvevőinek egy része a Magyar Rádió épületéhez ment, hogy beolvastassák a 16 pontból álló követeléseket. A rádió épületét addigra az ÁVH fegyveresekkel megerősítette. Este 8-kor beolvasták Gerő beszédét, amelyben a régi reflexek szerint „népünk ellenségeiről” beszélt, akik meg akarják dönteni a dolgozó nép hatalmát. Ez csak olaj volt a tűzre. A rádió védelmére kirendelt katonák egy része átállt a fiatalok oldalára. Elterjedtek hírek arról is, hogy a titkosrendőrség a diákokra lőtt. Az ÁVH-sok tüzet nyitottak, a tömeg pedig megostromolta és másnap hajnalra elfoglalta a rádió épületét. A pártvezetés eközben az éjjel Nagy Imrét nevezte ki miniszterelnökké. Éjfél után megjelentek a szovjet páncélosok, és a tüntetők ellen kezdtek harcolni.

Megkezdődött a fegyveres harc, kitört a forradalom.

Szarvas, 1956. október 23–25.

A rádiót hallgató, újságot olvasó szarvasiak ugyanúgy értesültek a Budapesten történekről, mint az ország más területein élők. Az

események hírei futótűzként terjedtek szét a községben. Senki sem tudta, hogy a közeli jövőben mi várható. Nőtt a bizonytalanság. Az emberek érezték, hogy valami készül, de nem tudták, hogy mi; csak egyet tudtak: ugyanúgy nem mehetnek tovább a dolgok, ahogy az előző években. Arra azonban nem számítottak, hogy olyan gyorsan követik egymást a történelmi események, amint az végül megtörtént.

Október 24-én a rádiótulajdonosok értesültek először az előző napon történt fővárosi eseményekről. A rádióban elhangzott híreket megerősítették a hazaérkező diákok és munkások, valamint a községen átutazók. A kapott hírek ellentmondásosak voltak, biztosat senki sem tudott. Hiteles információt csak néhányan hoztak – ők számoltak be a fegyveres harcokról, a szovjet hadsereg alakulatainak beavatkozásáról, a statárium kihirdetéséről, illetve arról az össznépi lelkesedésről, amely az embereket az utcára szólította: a forradalmi hevíületről.

II. A forradalom kibontakozása (október 24–27.)

Október 24-én hajnalban a Budapest környékén tartózkodó szovjet csapatok közbeléptek. A főváros több pontján azonban elszánt ellenállásba ütköztek. A felkelők a laktanyákból szerzett fegyverekkel és benzines palackokkal, az ún. Molotov-koktélokkal támadtak a szovjet tankokra. Olyan szovjet katonák is akadtak, akik nem voltak hajlandóak harcolni a magyar forradalom ellen. Vidéken is kitört a forradalom. A szovjet beavatkozás nem ígért gyors sikert. A régi rendszer vezetői elmenekültek, vagy elkergették őket, forradalmi bizottságok kerültek a gyárak élére, de sok régi vezető nem akart beletörödni hatalma elvesztésébe.

Október 25-én sokan tüntettek a Parlament előtt, amikor a Földművelésügyi Minisztérium tetejéről sortűz dördült. A támadást nagy valószínűséggel ÁVH-sok hajtották végre. 60–80 tüntető meghalt, 100–150 megebesült. Vidéken, pl. Mosonmagyaróvárott és a Tiszakécskén is belelőttek a fegyvertelen tüntetőkbe. A rákosista erők bázisa közben rohamosan szűkült, egyre több közkatona és tiszt állt át a forradalmárokhoz. Október 25-én – szovjet nyomásra – leváltották Gerőt az MDP éléről, utóda *Kádár János* lett, aki egy ideig feltétlen támogatásáról biztosította Nagy Imrét.

A forradalmi események kezdete Szarvason

Szarvason az első két nap – október 24–25. – várakozással telt el. Nagy Imre kinevezése megnyugtatólag hatott, mivel nagyon sokan benne látták azt a politikust, aki képes kivezetni az országot abból a mély válságból, amelybe a Rákosi vezette csoport vitte. Nem véletlen, hogy az első napok izgalmai után a *Szarvasi Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága* üdvözlő levelet küldött a Minisztertanács új elnökének. Ebben a következőket írták:

A Szarvasi Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága melegen köszönti Nagy Imre Elvtársat, abból az alkalomból, hogy ismét a magyar kormány élére állt. Arra a helyre, ahonnan a nép megkérdezése nélkül, a nép akarata ellenére eltávolították azok a felelőtlen személyek, akik az országot a jelenlegi súlyos helyzetbe sodorták.

Bízunk abban, hogy az Ön vezetése alatt álló új nemzeti kormány valóra váltja a magyar nép jogos követeléseit és a sérelmeket rövidesen orvosolja. Rendezni kell az egyenlőség alapján a magyar-szovjet kapcsolatokat és biztosítani hazánk függetlenségét. Mindezek megvalósításához békesség, rend és alkotó munka kell, amiben segíteni fogjuk az új nemzeti kormányt.

Éljen a független, szabad, szocialista Magyarország!

A levelet október 26-án a hangosbemondón keresztül ismertették a lakossággal.

Az átalakulás első lépései (október 26–27.)

A forradalom első napjaiban Szarvason a *Hazafias Népfront* járási, illetve községi bizottsága vette kezébe az események irányítását. E szervezetekben főleg a volt tanácsi vezetők tevékenykedtek, így a legtöbb közleményt a járási tanácselnök írta alá.

Polgártársak!

A Hazafias Népfront Bizottsága a rend és a személyi vagyonszükséglet megóvása érdekében felhívja a lakosság figyelmét, hogy este 9 óra után csak halaszthatatlan ügyben tartózkodjon az utcán. Felhívom a lakosság figyelmét, hogy a Magyar Honvédség, a Magyar Rendőrség megalakította a forradalmi

tanácsot, és teljes létszámával a Hazafias Népfront mellé állt. (...) Felhívja a karhatalmi parancsnokság a lakosság figyelmét, hogy a fosztogatásra, a gyilkosságra a statárium életben marad. Felhívja a Népfront Bizottsága a lakosságot, őrizze meg nyugalma, és minden panaszával, kívánságával a Hazafias Népfront Bizottságánál jelentkezzen, ahol ügye elintézését nyer.

A következő közlemény, amely szintén október 26-án hangzott el, azért is érdekes, mert *Hegedűs Pál* járási tanácselnök elméleti fejtegetésekbe kezdett a *jelképek* eltávolításával kapcsolatban. A hirdetés első részében tudatta a lakossággal, hogy minden községben rendfenntartó bizottság alakult, s megkezdték a népörség szervezését; valamint közölte, hogy a lakosság ellátása biztosítva van élelmszerekből és más árucikkekből. Felhívta a figyelmet, hogy nyugtalanságra nincs ok.

A közlemény második részében viszont a következők hangzottak el:

Lehet-e építeni a szocializmust sajátos magyar módon? Miért ne lehetne, persze, hogy lehet. Van a magyar nép olyan tehetősége, hogy megtalálja szeretett hazája sajátosságainak megfelelő formát, amely megegyezik a nép szokásaival, kívánságaival. Nem szükséges átvenni jelképeket és szokásokat, tudunk mi magunknak ilyet alkotni. Ezért levetettük a középületekről az ötágú csillagot, de levették sapkájukról derék népi rendőreink és honvédeink is, akik gondoskodnak az alkotó munka feltételeiről, a rendről és nyugalomról. Szabadság, jog és igazság legyen népünk osztályrésze!

Az előzményekhez tartozik, hogy október 25-én a Vasipari Ktsz-nél *Körmöczy János*, aki a szövetkezet alapító tagja volt, két ipari tanulóval levetette a vörös csillagot. A ktsz elnöke ekkor még visszarakatta, de másnap *Körmöczy* és társai ismét levették. Október 26-án lényegében Szarvas minden középületéről eltávolították az ötágú csillagot, s nemzeti színű zászlókkal lobogózták fel a községet. A Hazafias Népfront Járási Bizottsága még 27-én is úgy érezte, hogy kezében tudja tartani az események menetét. E napon ülést tartottak, és kiáltvánnyal fordultak a lakossághoz:

Magyar Honpolgárok! Hazafiak!

Történelmi órákban fordul hozzátok a Szarvasi Járási Hazafias Népfront megújított Nemzeti Bizottsága, azzal a felelősségteljes kéréssel, hogy a komoly időkhöz képest mindenki őrizze meg a járás és a községek nyugalvét és rendjét, és óvja meg a nemzeti és magánvagyonát. A Hazafias Népfront Nemzeti Bizottsága 1956. október hó 27-én este 5 órakor a következő határozatokat hozta:

1.) A Hazafias Népfront Nemzeti Bizottsága egyhangúan állást foglalt hazánk sorsdöntő helyzetében. Azonosítja magát mindazokkal a nemzeti törekvésekkel, amelyek hazánk igazságos és boldog jövőjét vannak hivatva biztosítani. Kegyelettel hordozzuk mindazon élet áldozatokat, melyeket hazánk hű fiai szabadságunk érdekében hoztak. Szent nekünk minden kiomlott hősi vér, amely a valódi igazság és az igazi szabadság érdekében kiomlott. Efeletti gyászunk jelképeként elrendeltük, hogy iskoláink zászlóira a nemzeti gyász jelét: a gyászszalagot azonnal kitűzzék.

2.) Népünk régi sérelmét orvosolandó elhatároztuk, hogy iskoláinkban az önkéntes és szabad hitoktatást azonnal bevezetjük. Nem lehet egy magyarnak semmiféle hátránya abból, hogy templomát látogatja, hogy gyermekét hitoktatásban részesíti.

3.) Mindnyájunk békéjét és tulajdonát megóvándóan a rendfenntartást szélesebb népi alapokra helyezzük. Rendfenntartó közegeink sorába behívjuk a komoly gazdapolgárokat és az érett ifjúságot.

4.) Elhatároztuk azt is, hogy közösségeinkben alakuljanak meg a Nemzeti Bizottságok és ezeken kívül a paraszt társadalom részére biztosítjuk az olvasóköroket, annak érdekében, hogy összejöhessenek, tájékozódjanak, valamint hogy megoldatlan kérdéseiket időről-időre megbeszélhessék. Haladéktalanul biztosítani fogjuk azt, hogy a gazdatársadalom igazi képviselői a községi és járási népfront bizottságokban az őket megillető új helyeket elfoglalhassák. Komolyan hordozunk minden nemzetépítő gondolatot, javaslatot és a régi rossz felszámolásával orvosolni fogunk minden sérelmet.

5.) Felmértük a járás és a község élelmezési és ellátási helyzetét. Az illetékes hivatal tájékoztatása alapján megnyugodva

állapítottuk meg, hogy a helység élelmezés szükséglete három hónapra teljes mértékben biztosítva van. Elhatároztuk továbbá, hogy a járás területén lévő állami készleteket a járás számára tartalékoljuk és a közellátás részére biztosítjuk addig, míg annak szüksége fennáll. Elhatároztuk újabb hús-székek felállítását. A kiszolgálás zavartalanságának biztosítása érdekében emelni kell a szolgálok létszámát.

Felhívunk minden öntudatos állampolgárt, hogy vásárlásainál őrizze meg az eddig tanúsított nyugalját, mert sorbanállásra nincs és nem is lesz szükség.

6.) A Hazafias Népfront Nemzeti Bizottsága elhatározta, hogy felülvizsgálja mindazok ügyét, akik nem bírják a nép bizalmát és gondoskodik visszahívásukról, illetőleg leváltásukról.

7.) Felterjesztéssel élünk az illetékes hatóságokhoz annak érdekében, hogy szűnjön meg a sertések és juhok levágásának engedélyhez kötöttsége, továbbá szűnjön meg a zsirbeadás. A beszolgáltatási rend gyökeresen változzon meg, különös tekintettel a beadás adójellegére.

8.) A Hazafias Népfront az eddig közölteken kívül foglalkozott a népünk érdekét szolgáló valamennyi fontos kérdéssel. A nép legszélesebb rétegeivel fel akarja venni a kapcsolatot. Ennek előmozdítása érdekében már holnaptól kezdve Szarvason az Arpád étterem fűtcai külön helyiségében fogadóórákat tart, melyeken sérelmeit, észrevételeit, javaslatait minden állampolgár elmondhatja.

Kérünk minden hazáját szerető magyar állampolgárt, támogassa a Hazafias Népfront Nemzeti Bizottságát, mely az új eszmék hordozójává vált, véleményével, javaslatával. Mindenki őrizze meg ezekben a történelmi órákban a nyugalját, s ne hagyja magát indulatoktól befolyásolni, mert csak rendben, fegyelemben biztosítható az igazi és boldogabb jövő. Biztosítunk minden honpolgárt, hogy visszautasítunk minden olyan kísérletet, mely a régi hibás politikai elveket továbbra is érvényre akarja juttatni, és egyedül az emberséges, új élet szolgálatában állunk.

S z a r v a s, 1956. október 27.

A Szarvasi Járási Hazafias Népfront Nemzeti Bizottsága

A felhívást, illetve határozatot sokszorosították abból a célból, hogy a lakossághoz szórólap formájában eljuttassák. Mindent megígértek, amiről tudták, hogy megvalósításukról szívesen hallana a nép. A Rákosi-érát kiszolgáló tanácsi vezetők rövid néhány nap alatt „az új eszmék hordozóivá” váltak.

A diákok tüntetése. Nagygyűlés a piactéren (október 28.)

Október 27-én az ifjúság – elsősorban a *Vajda Péter Gimnázium* és a *Mezőgazdasági Technikum* diáksága – is megmozdult. Elkészítette 17 pontból álló követeléseit, amelyeket a hangosbemondón keresztül szándékozott közhírré tenni, illetve a másnapra tervezett nagygyűlés egyik napirendi pontjaként ismertetni. A forradalmi gyűlést a Kossuth térre hirdették meg.

Már egy órával a nagygyűlés délelőtt tíz órára jelzett kezdési időpontja előtt nemzeti színű zászlókkal gyülekezett az ifjúság, s indult el a Kossuth térre. Menet közben sokan csatlakoztak hozzájuk. A felvonuló fiatalok élére *Szarvasi György* volt tanító állt, aki vállalta a nagygyűlés levezetését. Ő ismertette az ifjúság követeléseit, amelyek a következők voltak:

K Ö V E T E L J Ü K !

- 1.) A szovjet csapatok azonnali kivonását az ország területéről.*
- 2.) A statárium eltörlését és teljes amnesztiát a forradalmi harcokban résztvevő hazafiak számára.*
- 3.) Teljes demokratizmust és sajtószabadságot.*
- 4.) A tanácsok összetételének megváltoztatását, munkástanácsok létrehozását.*
- 5.) A beszolgáltatási kötelezettség enyhítését, az adók csökkentését.*
- 6.) A vágási engedélyek teljes eltörlését, a zsírdézsma megszüntetését.*
- 7.) A kiskeresetű dolgozók bérének felemelését.*
- 8.) A magánkisipar fejlesztését, a kisiparosok adójának csökkentését, anyaggal való ellátásukat.*
- 9.) A nyugdíjkorhatár nőknél 50 éves korra, férfiaknál 55 éves korra való leszállítását, a nyugdíjak felemelését.*
- 10.) Rövidebb munkaidőt a dolgozó anyáknak, nagyobb családi pótlékot.*

11.) Szabad vallásoktatást az általános és középiskolákban, húsvét, pünkösd és karácsony másnapjának fizetett munkaszüneti nappá nyilvánítását.

12.) Az orosz nyelv kötelező tanulásának eltörlését iskoláinkban.

13.) Mindenki szakképzettségének és képességeinek megfelelő munkakörben dolgozzék.

14.) Egységes irányítás alatt álló ifjúsági rétegszervezetek létrehozását.

15.) Szarvas község várossá nyilvánítását.

16.) Községünk súlyos lakásproblémájának megoldását, a kislakásépítésekhez nagyobb állami támogatást, előnyösebb kölcsönt.

17.) Támogatjuk Békéscsaba hazaszerető ifjúsága követeléseit.

Az utolsó pont arra utalt, hogy Békéscsabáról és Gyuláról áthozták az ottani követeléseket, amelyeket Szarvasi György szintén ismertetett.

Szarvasi György beszéde alatt sokan közbekiabáltak, többen helyeslően, de sokan helytelenítve azt. A nagygyűlést egy incidens zavarta meg. *Dr. Kerényi Miksa*, a község ismert orvosa, meglátva a szónokló Szarvasit, a következőket mondta: *'Minek tűrik a dolgozók, hogy egy volt nyilas szónokoljon?!'* Erre többen nekitámadtak, és tetteleg bántalmazták. A bekiabálásra a szónok is reagált: tagadta, hogy nyilas múltja volt, és dr. Kerényi származására utalva (zsidó) utasította vissza a vádat. Néhányan – dr. Kerényit mentve – elvezették a gyűlés színhelyéről. Egyéb esemény nem történt. Ez volt a szarvasi forradalmi események egyetlen incidense.

A gyűlést követően hozzákezdtek a nemzetörség szervezéséhez. Szarvasi felhívására sokan jelentkeztek, elsősorban a gazdafiatalok közül. Később diákok is csatlakoztak a szolgálatot teljesítőkhöz.

A „*Szarvas hazaszerető ifjúsága*” aláírással ismertetett követelések a főbb pontokban megegyeztek a *Magyar Nemzet* és a *Népszava* október 26-án megjelent számában foglalt követelésekkel. Vonatközlekedés ekkor már nem volt, azonban sok átutazó haladt keresztül Szarvason Békéscsaba irányába, s valószínűleg ők hozták magukkal a budapesti napilapokat. Így e követelések a magyar írók felhívásával együtt bizonyosan ismertek voltak Szarvason is. Jól tükrözték az ország lakosságának általános hangulatát, mivel a követelések többsége minden településen nagyjából azonos volt. A szarvasi 17 pontban

sajátos a beszolgáltatási kötelezettség enyhítése (nem eltörlése!), a vágási engedélyek eltörlése, a magánkisipar fejlesztése, a szabad valóságoktatás, továbbá *Szarvas várossá nyilvánítása*. Régi sérelme volt a lakosságnak a községi státusz, holott *járási székhely* volt, és már *1848-ban* várossá avatták a települést. A városi rangot a szabadságharc leverése után vonták meg, s az újabb szabadságharc során elérkezettnek látták az itt élők a városi rang ismételt elnyerését.

A nemzetőrség és a munkástanácsok megalakulása (október 28–29.)

Az október 28-i események nem értek véget a nagygyűléssel, illetve a nemzetőrség szervezésével. Délutánra a *Községi Tanács* vezetése és a *Hazafias Népfront Nemzeti Bizottsága* összehívta a község üzeminek és intézményeinek vezetőit. A *Dandé Mihály* által vezetett jegyzőkönyv szerint az értekezleten megjelent *Magyar András* a Postától; *Székely László* a Vas- és Fémipari Ktsz-től; *Kovács András* a Ruházati Ktsz-től; *dr. Dörnyei József* az ügyvédi munkaközöség-től; *Skorka Mihály* egyéni dolgozó paraszt; *Papp Lajos* rendőrnagy; *dr. Molitorisz Pál* járási ügyész; Hegedűs Pál, a Járási Tanács elnöke; *dr. Záhony Béla*, a gimnázium igazgatója; *Bódi László*, a járási begyűjtési hivatal vezetője; *Bangya Sándor* a Fodrászipari Ktsz-től; *Kiss István* hadnagy a Kiegészítő Parancsnokság részéről; *Fodor József* a tanítóképzőből; *Szarvasi György*; *Hódsági Ernő* a Járási Hazafias Népfront részéről; *dr. Szabó Lorándné* a Háziipari Szövetkezettől; *Demeter András* a Járási Tanács igazgatási osztályáról; *Petykó András* a DISZ képviselőjében; *Keresztényi Tibor* általános iskolai igazgató; *Gráfik Pál* vb. elnökhelyettes; *Tóth József* rendőr-főhadnagy; *Kurcz István* banki dolgozó; *Oravecz János* szabómester; *Vezér Ferenc* százados; *Hajdú György*, *Medvegy Mihály*, *Hanzó András* egyéni dolgozó parasztok.

A tanácskozást Hegedűs Pál nyitotta meg, s két fontos feladatról szólt: az egyik a *polgárőrség* megszervezése a lakosság személyi és vagyonszabadságának védelmére az esetleges rendbontókkal szemben; a másik a *Hazafias Népfront tagjainak kiegészítése*, hogy a lakosság minden rétege képviselve legyen a szervezetben.

A következő felszólaló, Hódsági Ernő, a Hazafias Népfrontról beszélt, amely eddig nem tudott úgy működni, hogy valóban a dolgozó nép érdekeit képviselje. Beszámolt arról, hogy a Járási Népfront Nemzeti Bizottsága előző napi ülésén kidolgozta a legfontosabb

feladatokat – az ezeket tartalmazó szórólapokat szétszította a jelenlévők között –, valamint javasolta a községi Népfront újjászervezését.

Dr. Dörnyei József javasolta, hogy a parasztság háromtagú elnökséggel képviseltesse magát a Hazafias Népfront Nemzeti Bizottságában. Tagjait azonnal megválasztották, de nem a javaslat szerint. A megválasztott három személy, *Hipszki György*, a Vasipari Ktsz dolgozója az iparosság képviselőjében, *Skorka Mihály* dolgozó paraszt a parasztság képviselőjében, *dr. Lehoczki János* nyugalmazott jegyző az értelmiség képviselőjében kapta a feladatot, hogy jelölje ki a Községi Hazafias Népfront Nemzeti Bizottságának tagjait, *figyelemmel a község lakosságának összetételére*.

Kurcz István a megalakítandó polgárórság parancsnokának javasolta Szarvasi Györgyöt, amit az értekezleten jelen lévőek egyhangúlag elfogadtak. A polgárórság témaköréhez kapcsolódva Hajdú György javasolta, hogy megszervezésekor gondoljanak a tanyasi parasztság személyi és vagyoni biztonságára is.

Ugyancsak a személyi és vagyoni biztonság fontosságára hívta fel a figyelmet dr. Molitorisz Pál. Javasolta, hogy foganosítsanak intézkedéseket az italboltokkal kapcsolatban, mivel szesztilalom van érvényben, és a kirakatokban lévő italok csábítóan hatnak a túlzott italkedvelőkre.

Több hozzászóló szintén a rend és a fegyelem fontosságára hívta fel a figyelmet, majd Szarvasi György számolt be arról, hogyan került sor a délelőtti tüntetésre, illetve nagygyűlésre, s miért ő szónokolt, miért ő vezette le a gyűlést. Ezután a polgárórság megszervezésének fontosságáról beszélt, a személyeskedések és a bosszúk mellőzéséről. A parancsnoki megbízást elfogadta.

Végezetül javaslat hangzott el arról, hogy a *Rákosi Mátyás utcát* nevezzék el *Mártírok utcájának*.

Az értekezlet által megválasztott bizottság (*Hipszki György*, *Skorka Mihály* és *dr. Lehoczki János*) gyorsan munkához látott, s október 29-én összeállították a 72 nevet tartalmazó listát azokról a személyekről, akiket a Községi Hazafias Népfront Nemzeti Bizottságába javasoltak. A jelöltek között voltak a község vezetői közül néhányan, a Hazafias Népfront képviselői, több tanácstag, de MDP-tagok is szerepeltek. A bizottság tartotta magát ahhoz a javaslatához, amely szerint a község társadalma legyen képviselve a Hazafias Népfrontban. A névsort a következő napra tervezett nagygyűlésnek kellett volna jóváhagynia.

Szarvason október 29-én sorra alakultak meg a *munkástanácsok*, először a Gépállomáson, majd a Vas- és Fémipari Ktsz-ben. Ez utóbbi helyen a munkástanács elnöke Körmöczy János lett, aki már a forradalom első napjaiban levetette az ötágú csillagot a szövetkezet épületéről.

A *Vajda Péter Gimnáziumban* is ekkor alakult meg a forradalmi ifjúsági bizottság *Madarász István* negyedikes diák vezetésével. Programjuk alapvetően az előző napi nagygyűlésen ismertetett 17 pont volt, ezt egészítették ki néhány – a diákságot érintő – követeléssel. Váratlanul bekerült a programba, hogy a földeket – 200 hold nagyságig – adják vissza volt tulajdonosaiknak.

Megkezdődött a szarvasi termelőszövetkezetek bomlása. Az *Alkotmány* és az *Új Élet* néhány nap alatt feloszlott. A *Haladás* és a *Dózsa* meggyengült ugyan, de tagságának többsége nem lépett ki. Ezekben sok volt a szegényparaszt, s látták, hogy elsősorban a volt nagygazdák sietnek újra birtokba venni bevitt földjeiket, eszközeiket. Ezt segítette elő *a tagosítás hatálytalansága*, valamint a saját föld megművelésére vonatkozó felhívás.

III. A forradalom győzelme. Az új kormány megalakulása (október 28–31.)

Az addig a párthűsége és a felkelők iránt érzett megértése között habozó Nagy Imre október 27–28-án állt egyértelműen a forradalom oldalára. 28-án tartott rádióbeszédében kijelentette, hogy „széles, demokratikus tömegmozgalom tanúi vagyunk”, és általános tüzszünetet hirdetett: megtiltotta a katonáknak, hogy a felkelőkre lőjenek. Ígéretet tett a gyűlölt ÁVH feloszlására, megígérte a Kossuth-címer visszaállítását, valamint március 15. nemzeti ünnepé nyilvánítását.

Megalakult a Nemzetőrség *Király Béla* vezérőrnagy vezetésével, aki azon fáradozott, hogy egyesítse a rendőrség, a hadsereg és a felkelők legfontosabb csoportjait, és ezzel őrizze meg a forradalom eredményeit, illetve teremtsen meg a nyugalmat az országban és a fővárosban. Segítségére volt *Kopácsi Sándor*, Budapest rendőr-főkapitánya és *Maléter Pál* ezredes, a Kilián-laktanya parancsnoka.

Október 30-án a miniszterelnök történelmi jelentőségű bejelentést tett a többpártrendszer visszaállításáról az 1945-ben újjászületett koalíciós pártok demokratikus együttműködésének alapján. Ennek

szellemében alakította át kormányát, melyben létrehozott egy saját maga által vezetett szűkebb kabinetet *Tildy Zoltán, Kovács Béla, Erdei Ferenc, Kádár János* és *Kéthly Anna* részvételével.

Néhány napon belül újjáalakultak az 1945 és 1947 között működött pártok, mint a *Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt* vagy a *Nemzeti Parasztpárt*. A *Magyar Dolgozók Pártja* pedig megszűnt, helyébe Kádár János vezetésével a *Magyar Szocialista Munkáspárt* (MSZMP) lépett. Az MSZMP megalakulását bejelentő rádióbeszédében Kádár deklarálta a múlt politikájával való szakítást, és elismerte a többpártrendszert.

Mindeközben több olyan csoportosulás is alakult az országban, amely szembefordult Nagy Imre kormányával. Közülük az egyik legjelentősebbnek volt mondható az ún. *győri kormány Dudás József* vezetésével. *Függetlenség* című lapjuk Szarvasra is eljutott. Október 30-án két szám is megjelent, bennük nagybetűs címekkel ugyanazok a követelések: az egyikben *“Nem ismerjük el a jelenlegi kormányt!”*, a másikban *“A koalíciós kormányt sem fogadjuk el!”* címmel. A 25 pont közül a 11. a következőket tartalmazza:

A kormány alakuljon át ideiglenes jelleggel. Tagjai legyenek a szabadságharcosok vezérségéből, a Nemzeti Bizottmány választott tagjai, valamint Kovács Béla, Nagy Imre és Kádár János.

Az október 27-én megalakult kormányból tehát csak hármukat fogadta el a Nemzeti Bizottmány.

Ugyanezen a napon, október 30-án történt a forradalom egyik legnehezebben megítélhető eseménye is. A fegyveres felkelők támadást indítottak a budapesti pártbizottság Köztársaság téri székháza ellen, mert információik szerint politikai foglyokat tartottak fogva az épület alatt található börtönrendszerben. Az ÁVH-sok, a pártház védői, akik között kivezényelt sorkatonák is voltak, sokáig ellenálltak. A pártház bevétele után a felháborodott tömeg a bent tartózkodó pártvezetők és a védők közül többet meglincselt, a foglyul ejtett, az épületből távozó katonákat sortűz alá vette. A pogrom kiterjedt a város több részére, s a tömeg több civilt is – ávósnak véelve – brutális kegyetlenséggel kivégezett.

A Köztársaság téren munkagépek bontották fel a burkolatot. Kazamatákat, börtönöket és politikai foglyokat azonban sem a téren, sem a pincerendszerben nem találtak.

Ettől az incidenstől eltekintve október végére lényegében véget értek a fegyveres harcok a fővárosi utcákon. A munkások egyre több helyen felhagytak a sztrájkjal, fokozatosan felvették a munkát, november 5-én már az egész országban újraindult volna a termelés. Úgy tűnt, hogy győzött a forradalom.

Hatalomváltás Szarvason. Az FKGP újjászervezése (október 30.)

Az 1940-es évek második felében megszüntetett *pártok* újjászervezése Szarvason is megkezdődött. Elsőként a *Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt* kezdte toborozni volt tagságát. A 29-én megalakult vezetőség azonos volt a feloszlítás előttivel: tagjai *dr. Csicsely Mihály* ügyvéd, *Hajdú György* és *Lászlóffy István* voltak. A párt kiáltvánnyal fordult Szarvas lakosságához:

*Szarvas lakossága, Kedves Magyar Testvéreim!
Nemzeti Hőseink drága vére árán megszületett szabad független hazánk. Lehetővé vált, hogy elfojtott Független Kisgazda Pártunk szarvasi viszonylatban is ismét kibontsa zászlaját melyet a hazugságok és fondorlatok gyalázatos eszközével ragadtak el tőle. A mai nappal birtokba vette régi helyiségét és kéri híveit, hogy nyilvántartásba vétel céljából ott jelentkezzenek. Ugyancsak kéri az ifjúságát, hogy szervezési munkáját kezdje meg. A részükre kijelölt helyiség átvételére a Kisgazda Párt vezetőségénél jelentkezzenek.*

A Forradalmi Tanács létrejötte. A közigazgatás átszervezése

Október 30-ára a Kisgazda Párt vezetősége szervezett gyűlést a kultúrházba. Itt került sor a 72 jelölt névsorának ismertetésére, akik közül az MDP tagjait azonnal kihagyták. Ekkor már nem a Hazafias Népfront Nemzeti Tanácsát választották meg, hanem a *Forradalmi Tanácsot*, amelybe huszonheten kerültek. A választásnál itt is igyekeztek figyelembe venni a társadalmi rétegződést.

A Forradalmi Tanács első értekezletét még aznap tartotta a község házában, ahol valamennyi megválasztott tag megjelent. Az ülésen felvett jegyzőkönyv alapján a következő szarvasi polgárokat választották a község új vezető szervébe:

A parasztság részéről: Skorka Mihály, Kepenyés János, Kiszely György, Plentri Pál, Kepenyés György, Patakparti István, Frecska Mihály. Az ifjúság részéről: Roszik Mihály, Klenk József és Rágyanszki György. Az értelmiség részéről: dr. Csicsely Mihály, Szarvasi György, Megyeri György, Vajda Aurél. A munkásság részéről: Krizsán András, Hipszki György, Novodomszki János, Brózik Károly. A fegyveres erők részéről: Kiss István hadnagy a honvédség részéről, Gulyás György hadnagy a rendőrség részéről, Horváth Mihály alhadnagy a tűzoltóság részéről. A községi dolgozók részéről: Dandé Mihály, Incze Pál. A vasút részéről: Molnár József, Varga János. A Posta részéről: Szarka Gyula és Dautlik József.

A község mezőgazdasági jellegének megfelelően a Forradalmi Tanácsban a parasztság képviselője volt a legnagyobb, köztük egy tanácstag, aki tagja volt az MDP-nek is, egy tsz-tag, valamint a Földmunkás Medosz elnöke. Az értelmiséget egy ügyvéd és három pedagógus képviselte. A munkásság soraiban volt szövetkezeti dolgozó, illetve kisiparos.

A tanácskozást Szarvasi György nyitotta meg levezető elnökként. Bejelentette a *Járási Forradalmi Bizottság* megalakulását, amelynek elnökévé Lászlóffy Istvánt választották, valamint felkérte Molnár Józsefet a korelnöki tisztségre betöltésére.

Molnár József először a bizottság vezetőségének megválasztására tett javaslatot. A Forradalmi Tanács elnökévé Szarvasi Györgyöt, elnökhelyettesekké Kepenyés Györgyöt és Novodomszki Jánost javasolta. Szarvasi György az elnöki tisztséget elfogadta, a két elnökhelyettes-jelölt viszont nem, egészségi állapotukra hivatkozva visszaléptek. Helyükbe Kiszely Györgyöt és Skorka Mihályt választották meg. Így Szarvasi György lényegében a polgárőrség parancsnokaként, illetve a Forradalmi Tanács elnökeként a községben teljhatalomhoz jutott.

Megválasztását követően átvette az elnöklést, s először köszönetet mondott dr. Csicsely Mihálynak és Hajdú Györgynek a délelőtti nagygyűlés megszervezéséért, a Kisgazda Párt zászlóbontásáért. Ezt követően dr. Csicsely Mihály bejelentette a *Magyar Dolgozók Pártjának* megszűnését, a pártok szabad szervezésének lehetőségét. Szarvasi György a községi tanács működésének megszűnését hangsúlyozta, s ezzel a község irányítását a Forradalmi Tanács vette át.

Javasolta, hogy a november 1-jei halottak napján méltóképpen emlékezzenek meg a felszabadítási harc hősi halottairól, ezen a napon szüneteljen a tanítás, hogy az ifjúság is leróhassa kegyeletét. Indítványozta, hogy a Forradalmi Tanács tagjai mindennap tartsanak ügyeletet a községházán. Felkérte Dandé Mihály községi dolgozót, hogy a rend és a munkafegyelem megtartásáról, valamint a Forradalmi Tanács határozatainak végrehajtásáról gondoskodjék. Javasolta továbbá szakmai hozzáértése alapján dr. Csicsely Mihályt jogi tanácsadói tisztségre, aki a megbízást elfogadta.

Ezt követően az elnök – a délelőtti nagygyűlésre hivatkozva – ismertette azoknak a tanácsi dolgozóknak a névsorát, akik munkájukat nem a nép javára végezték, hivatali hatalmukkal visszaéltek. A községi tanács szinte minden vezető beosztású dolgozójának elbocsátására javaslatot tett. Különösen a begyűjtési osztály vezetője ellen léptek fel többen is, így Frecska Mihály, Hajdú György és Skorka Mihály, akik a bírósági feljelentést szorgalmazták, illetve esedékes fizetésének visszatartását.

A begyűjtési dolgozókkal szembeni fellépés érthető volt, hiszen ők végezték a karhatalom segítségével a padlások lesöpprését, az utolsó szem gabona, az utolsó csirke rekvirálását. Számos településen tettelelesen is bántalmazták, sőt meglincselték a begyűjtőket. Szarvason ilyen atrocitásokra nem került sor.

Az elbocsátásokkal a Forradalmi Tanács egy-két eset kivételével egyetértett. Ezen személyek munkájának kivizsgálására bizottság létrehozását javasolták.

A továbbiakban Szarvasi György a *rendőrség* és a *járási kiegészítő parancsnokság* példamutató magatartásáról szólt. Mindkét fegyveres szervezet a forradalomhoz csatlakozott, és sokat tett a község rendjének biztosításáért.

Az értekezleten számos felvetés, észrevétel, bejelentés hangzott még el. Szó volt a begyűjtés megszűnéséről, a község kenyérellátásának biztosításáról, a tartalékolt vetőmag kiosztásáról, a kataszteri munkálatok elősegítéséről, az ifjúságnak a pártokhoz történő csatlakozásáról, a szabad vallásgyakorlásról. Foglalkoztak még a Micsurin Természetkutató Intézet sorsával, a kormányt üdvözlő távirat megfogalmazásával, a rendőrség létszámának kiegészítésével. Frecska Mihály azt kérte, hogy a kulákok – akikre háromszorosan volt kivetve az adó – *reális adókvetésben* részesüljenek. Megkérdezte, hogy a jogos tulajdonosok birtokba vehetik-e az ún. *felfutó földeket*.

Határozat született a községben lévő terménykészlet elszállításának tilalmáról, a gépállomás gépeinek a magángazdák által történő igénybevételének engedélyezéséről, a halottak napi iskolai szünet elrendeléséről, valamint a *Kossuth-címer* használatáról.

Szarvasi György a Forradalmi Tanács elnökeként felhívta a figyelmet arra, hogy a Tanács nemcsak *községi*, hanem *politikai* téren is tevékenykedik. Ezért javasolta, hogy *a rendőrség és a karhatalom tagjai tegyenek esküt a Forradalmi Tanácsra*. Felkérte a rendőrség parancsnokát, hogy az eskü szövegét ismertesse az állománnyal és írassa alá mindenkivel.

Az eskü szövege a következő volt:

Én, a magyar nép fia esküszöm, hogy a Forradalmi Tanács hűséges rendőre leszek, és a magyar függetlenség, illetve semlegesség kivívásáért harcolok.

Esküszöm, hogy a Forradalmi Tanács határozatainak és rendelkezéseinek hűséges és tántoríthatatlan őrzője és védelmezője leszek, ha kell az életem és a vérem feláldozásával is.

Esküszöm, hogy előljáróinkat, parancsnokainkat, zászlóinkat és egyéb harci eszközeinket el nem hagyom.

A rendőrségi és a népvagyont megőrzöm, a személyi tulajdont megvédem. Szolgálatban és szolgálaton kívül egyaránt népünk igaz fiához méltó módon viselkedem, becsülettel élek és halok.

A Forradalmi Tanács első ülésének végén Szarvasi György felkért mindenkit, hogy érezze át a Tanács munkásságának rendkívüli fontosságát, azt, hogy milyen sorsdöntő időkből hívta a nép bizalma a Tanács tagjait erre a tisztségre. Felhívta a figyelmet, hogy tisztségéből anyagi előnyöket senki se kovácsoljon, hanem munkálkodjon teljes erejéből a nép érdekében, nehogy az a vád érjen bárkit is, hogy a Tanácsba bekerülve saját javára, a maga boldogulására munkálkodik.

„A legfontosabb az, hogy a nép a Tanács tagjaiban barátját és ne hatalmi tényezőt lásson. Ne érezze azt, amit eddig 12 éven át, hogy szorongva lépett be a tanácsházára, hiszen ez a Tanács most már az övé, a népé és a nép érdekeit képviseli, működésében senki se csatlakozzék” – zárta be az értekezletet az elnök.

A korábban megalakított Járási Forradalmi Bizottság a községi Forradalmi Tanáccsal párhuzamosan működött, és később át is alakult *Járási Forradalmi Tanács*sá. Ebben az elnök Lászlóffy István munkáját Kiszely Mihály, a kisiparosok delegáltja mint elnökhelyettes és Lustyik János pedagógus segítették.

Az MSZMP megalakulása (október 31.)

A *Magyar Dolgozók Pártjának* megszűnéséről, a rádióból értesülhettek a szarvasiak. Október 30-án döntöttek az MDP-tagok a párt újjászervezéséről. Először Magyar Kommunista Párt néven szerveződtek újjá. Megválasztották az ideiglenes elnökséget, az elnök *Litavszki András*, a Tüzép dolgozója, az MDP-ből korábban kizárt kommunista lett. Az MSZMP megalakulása után a helyi szervezet nevet váltott. A megalakulás tényét írásban jelentették be a Forradalmi Tanácsnak:

Szarvas Község Forradalmi Tanácsa Elnökségének!

Szarvas

Hivatkozással Kádár János államminiszter nyilatkozatára, bejelentjük a Tisztelt Forradalmi Tanács Elnökségének, hogy községünkben a Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes elnöksége megkezdte a párt újjászervezését.

Biztosítjuk a T. Elnökséget, hogy ideiglenes elnökségünk szakított a Rákosi-önkény minden maradványával, és sorainkba nem kívánjuk felvenni az önkényben kompromittált személyeket.

Célunknak tartjuk, hogy a többi demokratikus párttal egyetértésben támogadjuk a Forradalmi Tanács munkáját.

Szarvas, 1956. október 31.

Hazaftias üdvözlettel:

a Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes elnöksége

A párt megalakulásának bejelentését Szarvasi György és a Forradalmi Tanács tagjai tudomásul vették. Az elnök azonban nem járult hozzá, hogy az alábbi közleményt közhírré tegyék a hangosbemondó segítségével:

*Honfitársak! Munkások! Parasztok! Értelmiségi Dolgozók!
Kommunisták!*

Szarvas község dolgozó Népe!

*Szarvas község megújhdott kommunista pártjának elnöksége
nevében felhívással fordulunk hozzátok.*

*Tudatjuk veletek, hogy teljes egészében egyetértünk a Magyar
Nemzeti Kormány azon határozatával, mely szerint a szocia-
lista demokratizmus legszélesebb kibontakoztatása, drága ha-
zánk függetlensége, népünk szabadságának biztosítása, dicső
forradalmi vívmányaink megvédeése és népünk jövőjének meg-
teremtése érdekében hazánkban a többpártrendszer határozta el.*

*Mélységesen, kommunista gyűlölettel elítéljük Rákosi, Farkas,
Gerő és társai aljas, a marxizmus-leninizmus elvével össze-
egyeztethetetlen vezetési módszereit. Kinyilvánítjuk, hogy nem
fogadjuk sorainkba a Rákosi-önként által kompromittált sze-
mélyeket.*

*Örök hálával adózunk hős ifjúságunknak és mindazoknak a
hazafiaknak, akik életüket nem sajnálva, fegyverrel a kézben
vívták ki népünk szabadságát, és örökre véget vetettek hazánk-
ban a Rákosi vezette önkényuralomnak.*

*Kijelentjük, hogy a kommunista párt községi elnöksége a For-
radalmi Tanácsot elismeri, és annak munkájához a legmesz-
szebbmenő segítséget nyújtja, amely a független, szabad, de-
mokratikus Magyarország építésére irányul.*

Kommunista Elvtársak!

*Felhívunk benneteket, Pártunk minden tagját, kinek szilárd el-
határozása, hogy a megújult, kizárólag a marxizmus-leniniz-
mus elvei alapján dolgozó kommunista párt tagja, hogy lás-
son munkához. Rendezzük pártunk sorait, szilárdítsuk meg
pártunk egységét, és fogjunk hozzá a többi demokratikus párt-
tal szoros koalícióban a munkához. Ezért a legrövidebb időn
belül minden párttag keresse fel alapszervezetét, és kommu-
nistához méltóan lásson hozzá a feladatok végrehajtásához.*

*Célunk a többi demokratikus párttal egyetértésben biztosítani
a nyugalmat, a rendet és a fegyelmet. Megőrizni a forradalom
vívmányait: a szabadságot, függetlenségét. Biztosítani a dol-
gozók követeléseinek maradéktalan végrehajtását, megvédeni
a társadalmi és személyi tulajdont.*

Áldozatos munkátokra számítva hívunk benneteket sorainkba.

A Magyar Szocialista Munkáspárt községi ideiglenes elnöksége

Ez a felhívás nem hangzott el a községi hangosbemondóban, a volt MDP-tagok egymásnak adták tovább a leírt szöveget, noha számosan nem értettek egyet a benne foglaltakkal. A kommunisták nagyon gyorsan rendezték soraikat. Néhányan fegyverrel is rendelkeztek.

Október 31-én este már gyertyák ezrei világították be a szarvasi temetőket. Másnap Halottak Napja volt. November 1-jén a Gimnázium Forradalmi Diáktanácsának felhívására az ablakokban is égtek a gyertyák. Az emberek a szabadságharc hősi halottaira emlékeztek.

A Nemzeti Parasztpárt újjászervezése (november 1.)

A Kisgazda Párt megalakulását követően szerveződni kezdett a *Nemzeti Parasztpárt*. Már október utolsó napján létrehozta ideiglenes intéző bizottságát, és másnap felhívással fordult a lakossághoz:

A Nemzeti Parasztpárt szarvasi szervezetének ideiglenes intéző bizottsága értesíti a község parasztságát és lakosságát, hogy a Nemzeti Parasztpárt újjászervezését és működését megkezdte.

Bárkinek kérdése, bejelenteni valója, problémája van a jelenlegi kérdésekről, vagy a továbbiakra vonatkozólag, a piactéri régi párthelyiségben minden felvilágosítást megkap.

Szarvasi parasztársak, volt parasztpárti tagok, felkérünk benneteket, hogy jöjjetek és segítsetek nemzetünk javára, hogy a Nemzeti Parasztpárt mielőbb politikailag és gazdaságilag megerősödjön és ismét egységes legyen.

Szarvas, 1956. november 1.

Skorka Mihály

Egy nappal később újabb közleményt olvastak be a hangosbemondóban:

Az újjáalakult szarvasi Parasztpárt ideiglenes intéző bizottsága felhívja a község lakosságát és parasztságát, hogy működését megkezdte, és bárkinek kérdésére vagy problémájára a választ megadja a parasztpárt piactéri, régi helyiségében.

Tudatjuk a parasztsággal, hogy a "Nemzeti Parasztpárt" név helyett a jövőben a párt hivatalos neve "Petőfi Pártja" lett, és ez alatt a név alatt hivatalosan is a mai naptól kezdve működik. Felkérünk minden szarvasi parasztársat, hogy jöjjön és támogasson munkánkban, hogy mielőbb a párt -politikailag és

gazdaságilag a nemzet megerősödésére és függetlensége érdekében egységes és erős legyen.

Szarvas, 1956. november 2.

Skorka Mihály

IV. A szabadság utolsó napjai (november 1–2.)

A szovjet pártvezetés egyre nyugtalanabban figyelte a magyarországi eseményeket. Az enyhülés politikájának nagy eredménye lehetett volna, ha egy korlátozott szuverenitású magyar kormány, amely együttműködik a szovjet vezetéssel, és a nép is elismeri, hatalmon maradhatott volna. Október 30-án először egy olyan nyilatkozatot adtak ki, amely reménnyel töltötte el a magyar vezetőket. A Köztársaság téri események, illetve a többpártrendszer kihirdetése, majd másnap Nagy Imre bejelentése a Magyar Népköztársaság semlegeségéről és a Varsói Szerződésből való kilépés szándékáról a keményvonalas álláspont győzelmét hozta Moszkvában. November 1-jén csapatösszevonások kezdődtek a magyar-szovjet határ mentén. Eközben Hruscsov végigjárta a környező szocialista országokat, tájékoztatta vezetőiket a végleges szovjet döntésről, a magyar forradalom leverésének szándékáról. November 1-jén Kádár Jánost Moszkvába szállították. Őt szemelték ki az új kormány élére, mert Rákosiék visszatérését semmiképpen sem akarták. Kádár – némi bizonytalankodás után – november 3-án igent mondott, elárulva ezzel azt a kormányt, amelynek maga is tagja volt, és azt a forradalmat, amelyet két nappal korábban még „a mi dicsőséges forradalmunk”-nak nevezett.

Nagy Imre – lényegében Dudás József csoportjának követelésére – november 2-án átalakította kormányát, s kihagyta az új kormányból azokat a politikusokat, akik ellen tiltakoztak. A *Magyar Függetlenség* november 3-án közölte a megalakult új kormány névsorát: miniszterelnök és külügyminiszter Nagy Imre, honvédelmi miniszter Maléter Pál, államminiszter Tildy Zoltán, Kovács Béla, B. Szabó István, Kéthly Anna, *Kelemen Gyula*, *Fischer József*, *Bibó István*, *Farkas Ferenc*, *Losonczy Géza* és Kádár János lett. (Ekkor Kádár már Moszkvában volt.) A kormány átalakításáról még azon a napon beszámolt a rádió.

Újabb nagygyűlés Szarvason A Forradalmi Tanács ülése (november 2.)

November 1-jén hirdette meg a következő napon tartandó nagygyűlést a Kisgazda Párt. Tárgyként „*A forradalmi vívmányok biztosítása érdekében hozandó intézkedések*”-et jelölte meg. Minden szarvasi lakost hívott a kultúrházba, és felszólított a parasztság mozgalmához való csatlakozásra. A felhívásban utaltak arra, hogy „*vannak, akik a magyar egység megbontására, széthúzására törekszenek. Különösen a parasztság sorait kívánják megbontani!*”. Ez az e napon megalakult Nemzeti Parasztpártra utalhatott. Továbbá a Kisgazda Párt vezetése felszólította a parasztságot, hogy élelmiszerral is segítse a szabadságharcosokat. A november 2-án megtartott nagygyűlés egyik fontos napirendi pontja is ez volt.

A nagygyűlésen kb. százötvenen vettek részt, elsősorban azok az idősebb gazdák, akik csatlakoztak a Kisgazda Párthoz. A gyűlés előadója Szarvasi György volt, aki itt jelentette be a Magyar Szocialista Munkáspárt megalakulását, megjegyezve, hogy: „*Megengedem, hogy szervezkedjenek, de ez a párt nem számít, úgysem lesz életképes.*”

A megjelentek elsősorban a mezőgazdaság kérdéseivel foglalkoztak. Sürgették a termelőszövetkezetek feloszlátását, a földek visszadását korábbi tulajdonosaiknak, a tagosítás érvénytelenítését. Itt született döntés a Szarvasi Terményforgalmi Vállalat raktárában lévő gabona vetőmagként történő felhasználásáról, az egyéni gazdálkodók számára kiadásáról. Ez ügyben Kiszely Mihály, a Járási Forradalmi Tanács elnökhelyettese intézkedett.

A hatalmváltás személyi kérdései

A gyűlést követően rendkívüli ülést tartott a Forradalmi Tanács. Ezen megjelentek: Szarvasi György, Skorka Mihály, Kepenyés György, Patakparti István, Frecska Mihály, Rágyanszki György, Roszik Mihály, dr. Csicsely Mihály, Megyeri György, Vajda Aurél, Novodomszki János, Brózik Károly, Kiss István, Gulyás György, Horváth Mihály, Dandé Mihály, Molnár József, Varga János, Szarka Gyula, Dautlik József tanácsstagok és Incze Pál jegyzőkönyvvezető. Szarvasi György felvetette, hogy elutazása miatt távollétében szükség lenne helyettesítésére, s ezt a feladatot egy választott általános helyettes tudná ellátni. A délelőtti nagygyűlésre hivatkozva javasolta

erre a tisztségre Frecska Mihályt, akit az ülés egyhangúlag megválasztott.

A következő napirendi ponttal kapcsolatban szó szerint idézzük a jegyzőkönyvet:

Elnök bejelenti, hogy a forradalom után községünkben maradtak idegenek, akiknek állandó lakhelye nem Szarvas községben volt és viselt pozíciójuk megszűntével itt gyökerük nincsen, ezért kívánatos, hogy Szarvas községből mielőbb távozzanak el. Ezen személyek: Krivik András másodtitkár, nagyszénási lakos, Tobai László, a gépállomás felügyelője, dobozi lakos, Antal András pártfunkcionárius, kondorosi lakos, Balogh Imre, Rózsa Béla, csorvási lakos és Szilágyi János, békéscsabai lakos. Az ülés egyhangú határozattal kimondja, hogy nevezetteket felszólítja, hogy Szarvas községből három nap alatt eredeti állandó lakhelyükre távozzanak, illetve költözzenek vissza.

A felsorolt polgárok főleg a volt MDP, illetve az MSZMP támogatói közül kerültek ki.

A továbbiakban szintén a személyi kérdésekkel foglalkozott a Forradalmi Tanács. Szarvasi György ismét a kisgazdagyűlésre hivatkozott, ahol kimondták, hogy

„...mindenki szakképzettségének megfelelő munkakörbe kerüljön, azok pedig, akik a vállalatoknál, üzemeknél, hivatalokban nem szakképzettségüknek megfelelő munkakört töltenek be, képességüknek megfelelő munkakörbe helyeztessenek át.”

E bevezetés után a *Földműves Szövetkezet* vezetőinek alkalmasságára tértek át. A Tanács a kérdésben úgy döntött, hogy a Földműves Szövetkezet önkormányzati szerv, így az ügyben a szövetkezeti tagságnak van joga dönteni. Ezenkívül több személy ellen kezdeményeztek vizsgálatot.

A személyi kérdésekhez tartozóan Szarvasi György a Járási Tanács létszámának csökkentésére, illetve a kataszteri nyilvántartások felülvizsgálatára, valamint a volt községi gyümölcsöskertnek – amely a tagosítás során a *Dózsa Tsz* tulajdonába ment át – községi tulajdonba való visszavételére tett javaslatot. A törzsgyümölcsös

községi tulajdonba való visszavételét a Tanács egyhangú határozattal kimondta.

A tanácskozás további részében a rendőrség munkájáról és a nemzetőrség községi irányítás alá helyezéséről volt szó. Többen kifogásolták, hogy a nemzetőrség felett a Járási Forradalmi Tanács rendelkezett, holott a község hozta létre, s a községnek volt rá szüksége. Javasolták azt is, hogy a Kormány felhívásának értelmében a községben is mindenki vegye fel a munkát november 5-én, hétfőn, s ezáltal szűnjön meg az üzemekben a munkabeszünetés.

A Forradalmi Tanács ülésének végén az elnök bejelentette, hogy

„...távmondat, illetve felhívás érkezett, mely szerint három tagú küldöttség menjen a községből Győrbe. A küldöttségbe a járási Forradalmi Tanács Szarvasi György, Lustyik János és Kiss Árpád tagokat jelölte ki. Kéri a kiküldetéshez a községi Forradalmi Tanács hozzájárulását. Az ülés a kiküldetéshez egyhangúlag hozzájárul.”

Az ülés utolsó bejelentéseként Szarvasi György a Forradalmi Tanács *Nemzeti Bizottmánnya* történő átalakulásáról szökött. Első ülését november 5-ére, hétfőre jelentette be – erre azonban már nem kerülhetett sor.

A későbbi periratok tanúsítják, hogy egy Orosházáról érkezett körlevél felhívására – a Dudás József vezette „győri kormány” kérésére – indult a következő napon a háromtagú delegáció Győrbe. A küldöttség a kormány képviselőivel akart találkozni. Időközben Kiss Árpád lemondta az utat, helyette Kiszely Mihály utazott. (Az út részletes története Kiszely Mihály – későbbi fejezetben közölt – bírósági vallomásából ismerhető meg.)

Önszerveződési kísérletek

A községben november 2-án újabb forradalmi tanácsok alakultak. A KIOSZ helyi csoportjának tagjai kinyilvánították, hogy nem kívánják tovább a KIOSZ fennállását, hanem az *Ipartestület* újjáalakítását szorgalmazták. Visszakérték az Ipartestület székházát is. Megalakították a *Kisipari Forradalmi Tanácsot*, amelynek tagjait az azonos szakmában dolgozó kisiparosok választották meg. Követeléseiket öt pontban foglalták össze:

1. *A szovjet csapatok azonnali kivonása Magyarországról.*
2. *Független, semleges Magyarország megteremtése.*
3. *Az Ipartestület volt székházát visszaadni.*
4. *Az iparosságtól jogtalanul elvett műhelyeket és szerszámokat visszaadni.*
5. *Az egyfázisú adó bevezetését elrendelni.*

A Kisipari Forradalmi Tanács elnökévé *Óhegyi Jánost* választották, az öttagú bizottság tagja volt még *Tótfalusi Jolán*, *Sztrehovszki Márton*, *Kepka János* és *Roszjarovics András*. A Községi Forradalmi Tanácsba *Brózik Károlyt*, a Járási Forradalmi Tanácsba *Kiszely Mihályt*, *Weisz Bélát* és *Bankó Istvánt* delegálták.

A községi tanács dolgozói szintén november 2-án alakították meg a munkástanácsot. Külön követeléseket nem fogalmaztak meg, a felvett jegyzőkönyvben csak a megalakulás tényét, illetve a választás eredményét rögzítették. A kilenctagú *Forradalmi Munkástanács* három főből álló vezetőséget választott: elnök *Tomka Pál*, vezetőségi tagok *Dankó János* és *Kovács János*.

November 2-ával lényegében Szarvas minden üzemében és intézményében megalakultak a munkástanácsok. Több helyen leváltották a régi vezetőket, s készültek a munka beindítására.

V. A forradalom leverése (november 3–4.)

November 3-án tárgyalások kezdődtek Tökölön a szovjet csapatok kivonásáról, amelyek valódi célja ekkor a szovjetek részéről már csak az időhúzás volt. A tárgyalásra érkező *Maléter Pált* és társait le-tartóztatták. November 4-én reggel szovjet harckocsik jelentek meg a budapesti utcákon. Hajnali 5 óra 20 perckor hallhatták először az emberek a *Szabad Kossuth Rádióban* *Nagy Imre* rövid beszédét:

Figyelem! Nagy Imre, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke szól a magyar néphez:

„Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével!”

6.40-kor Nagy Imre felhívását, kisebb módosítással, megismételték. A miniszterelnök ezzel egy időben az ENSZ főtitkárát is értesítette a szovjet beavatkozásról. Nem sokkal később Kádár János Szolnokról (a szovjet csapatok főhadiszállásáról) sugárzott rádióbeszédben bejelentette a *Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány* megalakulását.

A szovjet csapatok túlereje ellen nem sokáig lehetett folytatni az ellenállást. Nagy Imre és a kormány legtöbb tagja a beszéd elhangzása után nem sokkal elhagyta a Parlamentet. Elfogadták a jugoszláv követség által kínált menedéket, amelyről nem tudhatták, hogy a szovjet és a jugoszláv vezetés megegyezésén alapuló csapda. (Két héttel később, amikor távoztak a követségről abban a tudatban, hogy hazamehetnek, a szovjetek letartóztatták, és Romániába hurcolták őket.) A kormány tagjai közül csak Bibó István államminiszter maradt a Parlamentben, aki kiáltványt fogalmazott az ENSZ-hez és a nagyhatalmakhoz. Ebben kijelentette, hogy a szovjet beavatkozás semmivel sem indokolható. A kormány a nyilvánvaló túlerővel szemben nem rendelte el a fegyveres ellenállást.

A forradalom végnapjai Szarvason (november 3.)

November 3-án Szarvasi György Kiszely Mihály és Lustyik János és *Csicsely János* gépkocsivezető elutaztak Győrbe. Budapesten keresztül mentek, tájékozódni kívántak az ottani helyzetről. Magukkal vitték – 28 pontra kibővítve – az október 28-i nagygyűlésen elhangzott követeléseket “*Szarvas hazaszerető népe*” aláírással. Az eredeti 17 pont mellé néhány olyan pontot vettek fel, amelyek az országos követelési listákon szerepeltek; ilyen volt a szélesebb alapokra támaszkodó nemzeti kormány megalakítására, a bűnösök bíróság elé állítására, valamint *március 15., október 6. és október 23. nemzeti ünnepé nyilvánítására* vonatkozó követelés. Ezen kívül a nemzetközi szerződések nyilvánosságra hozatala, a hadifoglyok azonnali hazaszállítása, a munkaszolgálatra bevonultak leszerelése, a bebörtönzött politikai foglyok azonnali szabadlára helyezése szerepelt új pontként a Győrbe vitt anyagban.

Este érkeztek meg Győrbe, ahol *Szigeti Attilával*, a Dunántúli Nemzeti Tanács elnökével találkoztak, de érdemi új információkat nem kaptak. Ott éjszakáztak, s másnap – november 4-én reggel – döbbenet észlelték a szovjet harckocsik mozgását az utcákon.

Itt szerezték tudomást Kádár János beszédéről, amelyben bejelentette a Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány megalakulását.

A szarvasi küldöttség azonnal indult vissza Szarvasra, de most már nem Budapest, hanem Dunaföldvár irányába. A Győrben kapott mintegy ötven röplapot egy lakatlan területen eldobták. Útközben találkozott szovjet csapatokkal, de szerencsésen hazaértek.

Eközben Szarvason az újjáalakult MSZMP tagjai Rózsa Béla vezetésével már november 3-án átvették a fegyveres ellenőrzést. A hazaérkező Szarvasi György meglepetve látta, hogy nem az ő nemzetőrei kezében van a fegyver, hanem általa is jól ismert kommunisták fogadják. November 5-én három fegyveres személy jelent meg a Járási Tanács épületében. Elvették Szarvasi György fegyverét, és aláírtak vele egy nyilatkozatot, amelyen azt olvashatta, hogy lemond minden tisztségéről, s elfogadja házi őrizetbe vételét. A forradalom több helyi vezetőjével hasonlóképpen cselekedtek.

* * *

1956 októberében véget ért a Rákosi-önkény, lezárult egy korszak az ország és a község történetében is. A fővárostól és több nagy várostól eltérően *Szarvason békésen zajlott le a forradalom.*

A november 4-én kezdődő folyamat gátat vetett ugyan a függetlenségi törekvéseknek és a demokratizálódás folyamatának, de 1956 októbere nem múlt el nyomtalanul.

Felhasznált irodalom

Dokumentumok, jegyzőkönyvek

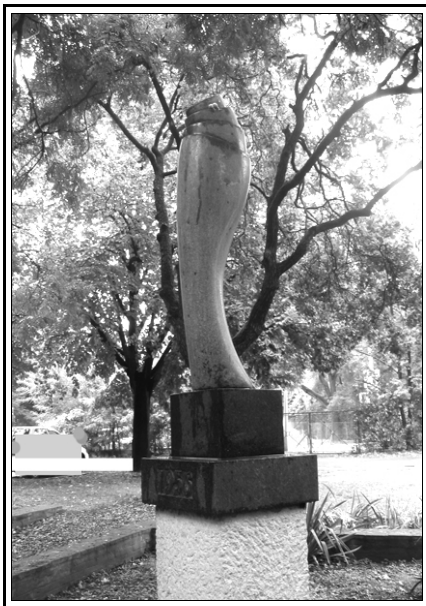
- A szarvasi Járási Hazafias Népfrent üléseiről készült jegyzőkönyvek, felhívások
- A községi Forradalmi Tanács jegyzőkönyvei
- A hangosbemondó számára leadott írásos anyagok, felhívások
- Az eskü szövege

Könyvek, tanulmányok

- 1956 a sajtó tükrében; Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1989.
- *Charles Gati*: Vesztett illúziók. Moszkva, Washington, Budapest és az 1956-os forradalom; Osiris Kiadó, Bp., 2006.
- *Gyurkó László* (szerk.): 1956 sajtója; Magyar Krónika; Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1989.
- *Horváth József*: Forradalom és ellenforradalom Szarvason; Népszabadság, 1957. március 10.
- *Izsák Lajos* (szerk.). Krónika 1956.; Kossuth Kiadó – Tekintet Alapítvány, Bp. 2006.
- *Maday Pál*: Szarvas története; Szarvas, 1962.
- *Szabó Pál Miklós*: Göröngyös úton; Szarvas, 1989.
- *Tóth Lajos* (szerk.): Szarvas Járás-Város szabad negyedszázada 1945–1970; Szarvas, 1970.
- *Varga Dezső*: A Viharsarok visszaüt; Gyula, 1959.

A Kossuth téri 1848–49-es emlékmű rekonstrukciója. Itt tartották a helyi forradalmi események kezdetét jelentő nagygyűlést.

Kutas Ferenc felvételei

*A Kossuth téri 1956-os emlékmű, 2001-ben avatták.
A stilizált fáklya Szabó Norbert tervei alapján készült,
kivitelezője Demeter Zoltán kőfaragó mester.*